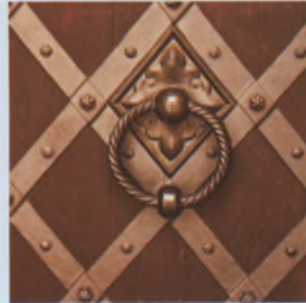

nr 1
Biblioteka
Aglomeracji
Wrocławskiej

Ekumenizm w Aglomeracji Wrocławskiej

Spotkanie Chrześcijan Europy Środkowo-Wschodniej
Begegnung evangelischer Christen aus Ost und Mitteleuropa
The Middle - and Eastern Europe Christian`s Meeting

Wrocław, 4–6 lipca 2014 r.

EKUMENIZM W AGLOMERACJI WROCŁAWSKIEJ

Spotkanie Chrześcijan Europy Środkowo-Wschodniej

Wrocław, 4 - 6 lipca 2014

EKUMENIZM W AGLOMERACJI WROCŁAWSKIEJ

**Spotkanie Chrześcijan Europy Środkowo-Wschodniej
Wrocław, 4 - 6 lipca 2014**

Wrocław 2014

Koncepcja całości:

Bogdan Cybulski

Redakcja i korekta:

Joanna Korsan

Tłumaczenie:

Janusz Witt (na jęz. niemiecki)

Robert Gadowski (na jęz. angielski)

Projekt okładki:

Tomasz Płocki

Zdjęcia:

Romuald M. Soudek (zdjęcia kościołów)

Archiwum Fundacji „Dzielnica Wzajemnego Szacunku Czterech Wyznań”

Archiwum Stowarzyszenia na Rzecz Promocji Dolnego Śląska

Wydawca:

Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Aglomeracji Wrocławskiej

Przygotowanie do druku i łamanie:

„Pergamena”

ISBN 978-83-939645-0-5

Spis treści

Aglomeracja Wroclawska – centrum ruchów ekumenicznych i współpracy różnych wyznań	7
Współpraca hierarchów	7
Dzielnica Wzajemnego Szacunku Czterech Wyznań	9
Ars Pro Fide	14
Spotkanie Chrześcijan Europy Środkowo – Wschodniej we Wrocławiu, 4-6 lipca 2014 r.	17
Wprowadzenie ks. bp. Ryszarda Bogusza – gospodarza spotkania	17
Program Spotkania Chrześcijan we Wrocławiu (04-06.07.2014)	18
Die Breslauer Agglomeration – ein Zentrum ökumenischer Aktivität und Zusammenarbeit verschiedener Konfessionen	20
Zusammenarbeit der höheren Geistlichkeit	20
Das Stadtviertel der gegenseitigen Achtung	22
Ars Pro Fide	26
Begegnung evangelischer Christen aus Ost und Mitteleuropa in Breslau, 4-6 Juli 2014	29
Einführung von Bischof Ryszard Bogusz – dem Gastgeber der Begegnung	29
Programm der Begegnung der Christen in Breslau (04-06 Juli 2014)	30
Wroclaw Agglomeration – Center for Ecumenical Initiatives and Collaboration of Different Denominations	33
Collaboration of ministers and the faithful of Lower Silesia after 1945	33
District of Mutual Respect of Four Denominations	35
Ars Pro Fide	39
The Middle- and Eastern Europe Christian's Meeting in Wroclaw, 4 th -6 th July 2014	42
Introduction by Bishop Ryszard Bogusz – the host of the meeting	42
Program of the Central and Eastern Europe Evangelical Christians Meeting in Wroclaw, 4 th -6 th July 2014	43
Świątynie ewangelickie w Aglomeracji Wroclawskiej	45
Evangelische Gotteshäuser in der Breslauer Agglomeration	45
The evangelical churches in Wroclaw agglomeration	45
Najcenniejsze świątynie ewangelickie na Dolnym Śląsku	53
Die wertvollsten evangelischen Gotteshäuser in Niederschlesien	53
The Most Precious Evangelical Churches in Lower Silesia	53

Aglomeracja Wrocławska – centrum ruchów ekumenicznych i współpracy różnych wyznań

Współpraca hierarchów

W wyniku zakończonej II wojny światowej doszło na Dolnym Śląsku do swoistego nowego otwarcia. Ogromna większość dotychczasowych mieszkańców tej ziemi została w latach 1945-1949 wysiedlona do alianckich stref okupacyjnych. Na ich miejsce przybyli Polacy z różnych części II Rzeczypospolitej. Opuszczający Dolny Śląsk Niemcy byli w większości ewangelikami i katolikami. Przybywający Polacy to przeważnie katolicy, ale także prawosławni, grekokatolicy, Żydzi i mniej liczni ewangelicy, którzy spotkali tu współwyznawców – autochtonów, część z nich wciąż mówiła po polsku. Byli to niezgermanizowani potomkowie Słowian, zamieszkujący okolice, m.in. Milicza i Sycowa. Ich prawnukowie wciąż mieszkają wśród nas. Sytuacja była trudna, wiele świątyń zostało zniszczonych przez działania wojenne, brakowało też kapłanów. Sytuacji nie poprawiało nastawienie nowych, socjalistycznych władz politycznych, programowo krzewiących ateizm.

Mimo tych trudności na Dolnym Śląsku nie dochodziło do istotnych napięć między wiernymi różnych religii, w czym wielką zasługę mieli duchowni wszystkich wyznań. Współpraca hierarchów przynosiła zarówno wymierne efekty (np. wspólne wykorzystywanie świątyń do obrzędów liturgicznych), jak i utrwalanie wzajemnego poszanowania.

Henryk Gulbinowicz i bp Ryszard Bogusz

Potwierdzeniem dobrej współpracy kościołów chrześcijańskich na Dolnym Śląsku był list z 15 kwietnia 1993 r. skierowany przez kardynała Henryka Gulbinowicza do Ojca Świętego Jana Pawła II, w którym zwrócił się z prośbą o wskazanie Wrocławia jako miejsca odbycia następnego Kongresu Eucharystycznego. W liście tym kardynał podkreślał m. in. znaczenie ekumenicznego wymiaru tego wydarzenia. Metropolita Wrocławski od początku swojego powołania na to stanowisko (w 1975 r.) konsekwentnie dążył do zbliżenia wszystkich chrześcijan na Dolnym Śląsku, znajdując w tym zrozumienie i wsparcie hierarchów ewangelickich, prawosławnych i greckokatolickich.

Efektom tej współpracy stało się rosnące poczucie mieszkańców Dolnego Śląska, że chrześcijanie, bez względu na obrządek, powinni odnosić się do siebie z szacunkiem i zrozumieniem. Potwierdziło się to w czasie trwania 46 Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu (25.05.-01.06.1997 r.) a także w trakcie wizyty 23 stycznia 2000 r. we Wrocławiu Jego Świątobliwości Bartolomeusza I, Arcybiskupa Konstantynopola - Nowego Rzymu i Patriarchy Ekumenicznego. Jej Gospodarzem był Ekscelencja Najprzewielebniejszy Jeremiasz, arcybiskup wrocławski i szczeciński Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.

Od kilkunastu lat obserwujemy też wzrastającą liczbę inicjatyw obywatelskich realizowanych w duchu współpracy ekumenicznej. Dotyczą one, m. in.: opieki nad zaniedbanymi cmentarzami, miejscami kultu, prezentacjami dorobku kulturowego różnych wyznań. Znaczącymi przykładami tej ekumenicznej atmosfery są trwające na Dolnym Śląsku od 2010 r. „noce kościołów” i prezentowane poniżej dwie inicjatywy organizacji pozarządowych: Dzielnicy Wzajemnego Szacunku Czterech Wyznań i Ars Pro Fide.

Od lewej: Kard. H. Gulbinowicz, abp Jeremiasz, bp W. Juszczyk, bp R. Bogusz

Uczestnicy Spotkania Chrześcijan Europy Środkowo-Wschodniej zostaną przyjęci przez mieszkańców Aglomeracji Wrocławskiej i całego Dolnego Śląska z życzliwością, a organizatorzy spotkania mogą liczyć na wsparcie innych Kościołów, samorządów i organizacji pozarządowych.

Dzielnica Wzajemnego Szacunku Czterech Wyznań

Wrocław nazywany jest często miastem spotkań oraz miastem międzykulturowego i ekumenicznego dialogu, który prowadzony jest tu od wielu lat. Już na początku lat dziewięćdziesiątych właśnie w stolicy Dolnego Śląska zrodziło się wiele inicjatyw, takich jak: Fundacja Krzyżowa dla Porozumienia Europejskiego, Fundacja Wrocław-Dortmund, Towarzystwo Edyty Stein, czy też polska sekcja Międzynarodowego Towarzystwa im. Dietricha Bonhoeffera. Były to wszystko inicjatywy ekumeniczne łączące ludzi, a brali w nich udział katolicy i ewangelicy, prawosławni, grekokatolicy, baptyści oraz Żydzi. W tym ekumenicznym klimacie w roku 1995 jeszcze jedna bardzo ciekawa koncepcja, a było nią powołanie do życia „Dzielnicy Wzajemnego Szacunku” często też nazywanej „Dzielnicą Tolerancji”. Ten interesujący projekt powstał na Starym Mieście, gdzie znajdują się położone niedaleko siebie trzy chrześcijańskie kościoły: ewangelicko-luterański, rzymskokatolicki, prawosławny oraz żydowska Synagoga Pod Białym Bocianem.

Jak do tego doszło? Inicjatorem tego niezwykłego projektu był Jerzy Kichler z Gminy Wyznaniowej Żydowskiej. W parafii ewangelickiej inicjatywę poparł dzisiejszy biskup – ks. Ryszard Bogusz. Co prawda wrocławscy ewangelicy mieli już wcześniej dobre kontakty ekumeniczne, również ze swymi współwyznawcami z Niemiec i innych krajów, ale ten projekt bardzo ich zainteresował. Do współpracy przystąpiły wszystkie trzy parafie chrześcijańskie oraz Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich, Gmina we Wrocławiu. Początkowo wierni mieszkający w Dzielnicy starali się przede wszystkim nawzajem poznać. Odwiedzano się więc w kościołach oraz w synagodze z okazji świąt religijnych, odbywały się wspólne modlitwy, organizowano koncerty chórów, wzajemnie wspomagano się w działalności socjalnej i diakonijnej. W ramach corocznego Dolnośląskiego Festiwalu Nauki setki mieszkańców Wrocławia spotykały się na tzw. wędrówce przez „Dzielnicę Wzajemnego Szacunku”, odwiedzając każdy kościół oraz synagogę i biorąc udział w ekumenicznej dyskusji.

Warsztaty Dialogu

Wrocławska Dzielnicą Wzajemnego Szacunku to z pewnością fenomen jakiego nie było dotąd nigdzie w Polsce, a prawdopodobnie także w Europie. Tylko we Wrocławiu – „mieście dialogu” doszło do tak konkretnej współpracy między parafiami chrześcijańskimi i Żydami. Stało się tak również dzięki temu, że inicjatywę tę wsparli ks. bp Ryszard Bogusz – zwierzchnik luterańskiej diecezji wrocławskiej, ks. kard. Henryk Gulbinowicz – rzymskokatolicki metropolita wrocławski oraz ks. abp Jeremiasz – ordynariusz prawosławnej diecezji wrocławsko-szczecińskiej. Władze miasta i jego obywatele od początku popie-

Od lewej Jerzy Kichler, przewodniczący gminy żydowskiej, bp Ryszard Bogusz, kard. Henryk Gulbinowicz, arcybp Jeremiasz, przewodniczący Kapituły Dolnośląskiego Klucza Sukcesu Bogdan Cybulski

rali i wspomagali ekumeniczne działania w Dzielnicy Wzajemnego Szacunku. W 2003 roku Kapituła Dolnośląskiego Klucza Sukcesu przyznała Dzielnicy Wzajemnego Szacunku Czterech Wyznań, wówczas zwanej Dzielnicą Wzajemnego Poszanowania, Klucz Sukcesu za tę inicjatywę.

W styczniu 2005 roku postanowiono powołać do życia formalną strukturę: powstała Fundacja „Dzielnicy Wzajemnego Szacunku Czterech Wyznań”, którą utworzyły wszystkie parafie chrześcijańskie obecne w Dzielnicy, gmina żydowska oraz Polska Rada Chrześcijan i Żydów. Fundacja kontynuuje program rozpoczęty jeszcze przed jej powstaniem w 1995 roku („Dzieciaki”), rozszerzając go o kolejne działania. Chodzi tu o projekt „Dzieci Jednego Boga”, który wzbudza największe zainteresowanie w naszym mieście, a realizowany jest od 2005 roku. Trzy lata później, tj. w 2008 roku stanowił część obchodów Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego w Polsce. W ramach tego projektu dzieci różnych wyznań spotykają się co dwa tygodnie w innej parafii lub gminie żydowskiej, nie tylko po to, aby lepiej się poznać, ale też, by dowiedzieć się więcej o wierze, zwyczajach religijnych i tradycjach sąsiadów. We wrocławskiej parafii ewangelickiej dzieci spotykają się zawsze w czasie Adwentu, ucząc się wyplatania wieńców adwentowych – tradycji, która jest w Polsce mało znana. Celem całego projektu jest edukacja międzykulturowa dzieci, młodzieży i dorosłych poprzez osobiste spotkania, wspólną pracę, działania i autentyczny dialog z przedstawicielami różnych kultur, wyznawcami innych odłamów chrześcijaństwa i innych religii.

Oprócz uczestnictwa w różnych świątach religijnych dla społeczności Dzielnicy bardzo ważne jest wzajemne poznawanie odmiennych tradycji chrześcijańskich oraz tradycji żydowskiej. W ciągu ubiegłych lat coraz więcej uczniów – nie tylko wrocławskich szkół – miało możliwość zetknięcia się z wielokulturowością Dzielnicy w ramach różnych zajęć edukacyjnych, a wiosną tego roku rozpoczął się tutaj z inicjatywy władz miasta nowatorski projekt obejmujący uczniów wszystkich klas piątych, którzy raz w roku razem ze swymi nauczycielami obowiązani są odwiedzić świątynie Dzielnicy i spotkać się z przedstawicielami wszystkich wyznań oraz społeczności gminy żydowskiej. Władze miasta Wrocławia wspierają w ten sposób ideę tolerancji i wzajemnego szacunku.

Poza zajęciami dla dzieci projekt „Dzieci Jednego Boga” obejmuje obecnie następujące działania: Warsztaty Dialogu – spotkania dzieci ze szkół podstawowych, młodzieży gimnazjalnej, licealnej, studentów oraz seniorów z przedstawicielami wszystkich konfesji obecnych w Dzielnicy, połączone z jej zwiedzaniem. Skierowane do młodszych uczniów szkół podstawowych warsztaty

„Dzieciaki”, czyli zajęcia plastyczne, muzyczne, teatralne, fotograficzne i inne. Twórcami pierwszego projektu z tego cyklu byli pracownicy gminy żydowskiej.

„Dzieciaki” - przedstawienie purimowe

Dla gimnazjalistów oraz licealistów Fundacja organizuje grę miejską „Odbuduj świątynię”. Jej terenem jest cała Dzielnica Wzajemnego Szacunku, a zadaniem uczestników – wykonanie różnych poleceń i zadań związanych z religiami Dzielnicy. Z kolei Salon Dzielnicy Wzajemnego Szacunku to cykliczne spotkania z wybitnymi autorytetami, wykładowcami, duchownymi i artystami, nawiązujące do idei dialogu międzykulturowego. Dyskusje i wykłady są poświęcone kulturom poszczególnych wyznań i mniejszości narodowych. Jedną z nowszych inicjatyw stanowią panele dyskusyjne pod wspólnym tytułem „Droga ku tolerancji”, stworzone z myślą o szerokiej publiczności. Ich gośćmi byli między innymi: ks. Roman Rogowski, poseł Sejmu R.P. Eugeniusz Czykwin, ks. bp Jan Szarek, ks. abp Alfons Nossol, ks. bp Ryszard Bogusz oraz Jerzy Kichler i Aleksander Gleichgewicht – przewodniczący Gminy Żydowskiej, a także znana malarka – Mira Żelechower-Aleksiu. Zainteresowanie budziły też dyskusje organizowane wspólnie z Towarzystwem Bonhoefferowskim i Ewangelikalną Wyższą Szkołą Teologiczną, czy też konferencja naukowa poświęcona św. św. Cyrylowi i Metodemu, zorganizowana we współpracy z Instytutem Historii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Ważną rolę odgrywają w Dzielnicy wspaniałe chóry. Chór „Synagogi pod Białym Bocianem”, prawosławny chór „Oktoich”, Chór Katedralny „Synaxis”,

„Cantores Minores Wratislavienses”, Chór Parafii Ojców Paulinów „Vita Nova” oraz działające przy parafii ewangelickiej: chór „Capella Ecumenica” i Kameralny Chór Żeński. Interesujący dla mieszkańców Wrocławia był cykl koncertów i odczytów pod nazwą „Biblia i Muzyka” organizowany w poszczególnych świątyniach z udziałem hierarchów. Dzielnica Wzajemnego Szacunku oraz inne inicjatywy wrocławskie mogą służyć jako dobry przykład ekumenicznej współpracy różnych religii i wyznań. Świadczą również o tym pomniki i tablice pamiątkowe poświęcone teologowi ewangelickiemu Dietrichowi Bonhoefferowi, czy też św. Edycie Stein i Katharinie Staritz.

„Capella Ecumenica” pod dyr. Adama Rajczyby

Praca Fundacji „Dzielnica Wzajemnego Szacunku Czterech Wyznań” na rzecz dialogu międzyreligijnego i międzykulturowego, wysiłek ludzi z nią związanych zostały docenione w 2013 roku przez warszawską Fundację Ekumeniczną „Tolerancja”, która przyznała Fundacji „Dzielnica Wzajemnego Szacunku” medal „Zasłużony dla Tolerancji”. Z rąk Józefa Pinióra odebrali ją: ks. Aleksander Konachowicz – przewodniczący Rady Fundatorów, Jerzy Kichler i Janusz Witt – członkowie tejże Rady oraz Stanisław Rybarczyk – wieloletni przewodniczący Zarządu Fundacji.

Wrocław jest miastem – pomostem, miastem otwartym na Europę, pamiętającym również o swej wielonarodowej, wielokulturowej i wielokonfesyjnej historii. Dialog prowadzony w Dzielnicy Wzajemnego Szacunku stanowi tego potwierdzenie.

Ars Pro Fide

Impulsem dla zorganizowania wystawy prezentującej współpracę artystów i rzemieślników z trzema wyznaniami chrześcijańskimi: katolickim, ewangelicko-augsburskim i prawosławnym, był dla organizatora, Stowarzyszenia na Rzecz Promocji Dolnego Śląska, zbliżający się 46 Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny we Wrocławiu.

Pierwsza wystawa Ars Pro Fide odbyła się w dniach od 23 do 25 maja 1997 r. w Centrum Wystawienniczym Budexpo Wrocław, jako impreza towarzysząca Kongresowi Eucharystycznemu, który miał miejsce w dniach od 25 maja do 1 czerwca 1997 r. z udziałem Ojca Świętego Jana Pawła II. Uroczystego otwarcia Ars Pro Fide dokonali: Jego Eminencja ks. Kardynał Henryk Gulbinowicz, Metropolita Wrocławski Kościoła Rzymskokatolickiego, Jego Ekscelencja ks. Arcybiskup Jeremiasz, Ordynariusz Diecezji Wrocławsko-Szczecińskiej Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego i Jego Ekscelencja ks. Biskup Ryszard Bogusz, Ordynariusz Diecezji Wrocławskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego.

Ekspozycja ewangelicka obejmowała: wystawę związanego z parafią ewangelicką w Karpaczu artysty rzeźbiarza – Ryszarda Zająca, tworzącego formy przestrzenne, wystawę fotografii Janusza Moniatowicza oraz literaturę związaną z tym wyznaniem. Wystąpił też Chór Ekumeniczny z Karpacza i zespół Wang, działający przy tamtejszej parafii ewangelickiej.

od lewej: arcbp Jeremiasz, kard. H. Gulbinowicz, bp. R. Bogusz

Kard. H.Gulbinowicz, bp W. Juszcak i bp R. Bogusz

Druga wystawa Ars Pro Fide – Sztuka dla Wiary otwarta została 20 czerwca 2000 r. w Muzeum Architektury we Wrocławiu. Otwarcia dokonali ci sami hierarchowie, którzy zainaugurowali działalność wystawienniczą Stowarzyszenia w roku 1997 oraz Jego Eksceleńcja Ksiądz Biskup Włodzimierz Juszcak, Ordynariusz Eparchii Wrocławsko-Gdańskiej Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego. Oprócz prezentacji dorobku artystów i rzemieślników współpracujących z czterema kościołami chrześcijańskimi, wydarzeniem tej edycji Ars

Pro Fide był koncert muzyki sakralnej w kościele ewangelicko-augsburskim Opatrzności Bożej we Wrocławiu.

Od lewej: R. Chruścicki, B. Cybulski, arcybp Jeremiasz, Kard. H. Gulbinowicz, bp W. Juszczak, bp Ryszard Bogusz

Od lewej: Ryszard Chruścicki, Bogdan Cybulski, bp Ryszard Bogusz

Spotkanie Chrześcijan Europy Środkowo-Wschodniej we Wrocławiu 4-6 lipca 2014 r.

Wprowadzenie ks. bp. Ryszarda Bogusza – gospodarza spotkania

Ks. bp Ryszard
Bogusz

Po zniknięciu „żelaznej kurtyny” w 1989 roku otwartych zostało wiele drzwi dla Kościołów Europy Środkowo-Wschodniej. W 1991 r. grupa chrześcijan z Niemiec, Polski i Czech spotkała się w Zgorzelcu, na granicy polsko-niemieckiej, aby wymienić się doświadczeniami z życia parafialnego w swoich krajach. Uczestnicy wzięli udział w nabożeństwie, koncertach i spotkaniach dyskusyjnych. Pierwszym organizatorem był ówczesny Ewangelicki Kościół Śląskich Górnych Łużyc.

Tak zapoczątkowane zostały „Spotkania”, odbywające się w odstępach dwóch lub trzech lat, które gromadziły przedstawicieli kolejnych krajów Europy: Słowacji, Węgier, Austrii oraz Kościołów krajowych Saksonii i Bawarii. Odbywały się one kolejno w Niesky, Wiśle, Czeskim Cieszynie, Görlitz, Pradze, Bratysławie i Dreźnie, a ich celem było poznanie Kościoła pełniącego funkcję gospodarza, praca z Biblią, dyskusje i warsztaty tematyczne, transgraniczna perspektywa europejska, wieczory muzyczne oraz możliwość wspólnego przeżywania otwartych, ekumenicznych nabożeństw.

Tegoroczne Spotkanie organizowane jest przez Kościół Ewangelicko-Augsburski w Polsce i odbędzie się we Wrocławiu w dniach 4-6 lipca. Honorowy patronat nad spotkaniem przyjął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej – Bronisław Komorowski.

„Być wolnym w Chrystusie” (Gał. 5,1) to hasło spotkania we Wrocławiu, w szczególności bowiem pragniemy zaakcentować, przypadającą w 2014 roku dwudziestą piątą rocznicę upadku komunizmu i rolę, jaką odegrały Kościoły chrześcijańskie w procesie integracji państw Europy Środkowo-Wschodniej. Główny wykład wygłosi profesor Jerzy Buzek, były premier rządu Rzeczypospolitej Polskiej oraz przewodniczący Parlamentu Europejskiego w latach 2009-

2012. Ponadto w programie przewidujemy noc otwartych kościołów wszystkich wyznań, panele dyskusyjne, warsztaty oraz plenerowe występy grup muzycznych i teatralnych z kraju i zagranicy. Integralną częścią spotkania będzie Zjazd Młodzieży Ewangelickiej. Przewidziane są międzynarodowe rozgrywki piłki nożnej, specjalny program dla najmłodszych, zwiedzanie Wrocławia i niespodzianka w wieczór otwarcia.

Centralnym miejscem spotkania będzie Hala Stulecia wraz z mieszczącym się przy niej Wrocławskim Centrum Kongresowym, a to wszystko w uroczym zakątku Wrocławia - na Wielkiej Wyspie.

Serdecznie wszystkich Państwa zapraszam do Wrocławia na „Spotkanie Chrześcijan Europy Środkowo-Wschodniej”. Bądźmy razem, „wolni w Chrystusie” na tegorocznym zjeździe. Każdy znajdzie na nim coś dla siebie.

Zainteresowanych wiedzą o podstawach naszego wyznania, historii, kościołach zachęcam do zapoznania się ze stroną www.luteranie.pl oraz www.naszaparafia.pl

Program Spotkania Chrześcijan we Wrocławiu (04-06 lipca 2014) (Organizatorzy zastrzegają, że program może ulec zmianom)

04.07.2014	Piątek
14.00-16.00	Zwiedzanie Wrocławia z przewodnikiem
19.00	Uroczystość otwarcia Spotkania Chrześcijan 2014 w Hali Stulecia
21.00	Koncert Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk”
21.00-22.00	Koncert Mate. O
21.00-22.00	I Am second
21.00-22.00	Strefa gier
22.30	Pokaz multimedialny na fontannie przy Hali Stulecia
05. 07.2014	Sobota
9.00-10.00	Spotkania grup biblijnych
9.00-17.00	Targi Rozmaitości w Hali Stulecia
9.00-18.00	Program dla dzieci
10.00-17.00	Występy chórów, zespołów muzycznych i teatralnych

- 10.15-11.30 Prezentacja historii Spotkań Chrześcijan Europy Środkowo
-Wschodniej
- 10.15-11.30 Panele dyskusyjne: *Kobiety Reformacji, Exulant, Diakonia, Wolni w Chrystusie*
- 10.15-11.45 Dzień dobry Wrocław! Młodzieżowe rozpoczęcie dnia
- 11.00-15.00 Turniej piłki nożnej
- 12.00-13.00 Trzy seminaria: I – ks. Marcin Konieczny, II – ks. Sławek Sikora, III – Marcin Podzorski
- 12.00-13.00 Rola Kościołów w procesie integracji państw Europy Środkowo
- Wschodniej – referent prof. Jerzy Buzek
- 14.00-15.30 Feedback referatu prof. Jerzego Buzka
- 14.00-15.30 Warsztaty muzyczne i śpiew
- 14.00-15.30 Forum: Międzykościelne partnerstwa współpracy socjalno-
-diakonijnej
- 14.00-15.30 Forum biskupów – Nasze miejsce w Europie po 25 latach wolności
- 14.00-16.30 Zwiedzanie Dzielnicy Czterech Wyznań i spacer po protestanckim Wrocławiu
- 14.00-16.30 Warsztaty teatralne, taneczne, plastyczne
- 14.00-16.30 Strefa relaksu („leżing”)
- 17.00-18.30 Nabożeństwo Główne z Komunią Świętą, kazanie: ks. bp Jerzy Samiec
- 20.00-21.30 Koncert zespołu TGD
- 20.00-24.00 Panele dyskusyjne: *Duchowość w kulturze, Etyka w biznesie, Reformacja i wolność, Proces koncyliarny – 25 lat Europejskich Spotkań Ekumenicznych*
- 20.00-24.00 Warsztaty Bonhoefferowskie
- 20.00-24.00 Wieczór otwartych kościołów – koncerty, zespoły, młodzieżowa modlitwa Taizé
- 06.07.2014 Niedziela**
- 10.00 Nabożeństwo we Wrocławiu w Kościele Marii Magdaleny
- 11.00 Nabożeństwa w Świdnicy, Jaworze, Legnicy, Sycowie i Pstrążnej

Die Breslauer Agglomeration – ein Zentrum ökumenischer Aktivität und Zusammenarbeit verschiedener Konfessionen

Zusammenarbeit der höheren Geistlichkeit

Im Endergebnis des II Weltkrieges kam es in Niederschlesien zu einem eigenartigen Neubeginn. Die enorme Mehrheit der bisherigen Bewohner dieser Region wurde in den Jahren 1945-1949 in die Besetzungszonen der Alliierten umgesiedelt. An ihre Stelle kamen Polen aus verschiedenen Teilen des Vorkriegspolens. Die Deutschen, die Niederschlesien verlassen hatten, waren größtenteils evangelische oder katholische Christen. Die Polen, die nach Niederschlesien kamen, waren vorwiegend katholisch, aber auch orthodox oder griechisch-katholisch. Nach Niederschlesien kamen auch Juden und in einer geringeren Anzahl polnische evangelische Christen, die hier auf ihre Glaubensgenossen, die einheimische Bevölkerung, trafen, von denen ein Teil noch immer der polnischen Sprache mächtig war. Es waren Nachfahren der slawischen Bevölkerung, die nicht germanisiert wurde, und welche die Gegend von Milicz (Militsch) und Großwartenberg (Syców) bewohnte. Ihre Urenkel leben noch immer unter uns. Die Situation war damals schwierig, viele Gotteshäuser wurden infolge der Kriegshandlungen zerstört, es mangelte auch an Priestern. Die Haltung der neuen, sozialistischen Behörden, die programmgemäß den Atheismus förderten, machte die Lage noch schwieriger.

Von links: Ks. A. Kona-chowicz, ks. M. Orawski, o. Mariusz, Herr J. Kichler und J. Korsan

Trotz all dieser Schwierigkeiten, kam es in Niederschlesien zu keinen wesentlichen Spannungen zwischen den Gläubigen verschiedener Religionen, wobei dies vor allem den Geistlichen aller Konfessionen zu verdanken sei. Die Zusammenarbeit der höheren Geistlichkeit brachte nicht nur konkrete Resultate mit sich (z.B. die gemeinsame Nutzung der Kirchengebäude für Gottesdienste), sondern festigte auch ihre gegenseitige Achtung und Ansehen.

Als Bestätigung der guten Zusammenarbeit der christlichen Kirchen in Niederschlesien, kann auch der Brief dienen, den Kardinal Henryk Gulbinowicz am 15 April 1993 an den Heiligen Vater Johannes Paul II geschrieben hatte, in dem er die Bitte äußerte die Stadt Breslau zum Ort des nächsten Eucharistischen Kongresses zu bestimmen. In seinem Brief hob der Kardinal die ökumenische Bedeutung dieses Ereignisses hervor. Vom Anfang seiner Ernennung zum Erzbischof in Breslau (1975) strebte er sehr konsequent zu einer Annäherung mit allen Christen in Niederschlesien und fand dabei die volle Unterstützung der Bischöfe der evangelischen, orthodoxen und griechisch-katholischen Kirche.

Dank dieser Zusammenarbeit wuchs die Überzeugung der Bewohner von Niederschlesien, dass sich die Christen, ohne Rücksicht auf ihre Konfession, gegenseitig achten sollten. Dies hat sich während des 46. Internationalen Eucharistischen Kongresses in Breslau (25.05-01.06.1997), sowie während des Besuches seiner Heiligkeit Bartholomeus I, des Erzbischofs von Konstantinopel – des Neuen Roms und ökumenischen Patriarchen, bestätigt. Gastgeber dieses Besuches war Exzellenz, der ehrwürdigste Jeremias, Erzbischof von Breslau und Stettin der Polnischen Autokephalen Orthodoxen Kirche.

Dialogworkshops und Herr Janusz Witt

Seit einigen zehn Jahren beobachten wir auch eine steigende Anzahl von Bürgerinitiativen, die im Geiste der ökumenischen Zusammenarbeit realisiert werden. Sie umfassen u.a. die Pflege verwahrloster Friedhöfe und Kultstätten, sowie die Präsentierung der kulturellen Errungenschaften der einzelnen Konfessionen. Wichtige Beispiele dieser ökumenischen Atmosphäre sind, die seit 2010 in Niederschlesien veranstaltete „Nacht der Kirchen“, sowie die im folgenden dargestellten Bürgerinitiativen „Das Stadtviertel der Gegenseitigen Achtung“ und „Ars Pro Fide“.

So werden auch die Teilnehmer der Begegnungstage der Christen Mittel und Osteuropas von den Bewohnern der Breslauer Agglomeration sowie von allen Bewohnern Niederschlesiens sehr herzlich begrüßt und die Organisatoren der Begegnung dürfen auf die Unterstützung anderer Kirchen, der Selbstverwaltung sowie der Nichtregierungsorganisationen rechnen.

Das Stadtviertel der Gegenseitigen Achtung

Breslau wird oft eine Stadt der Begegnungen sowie des interkulturellen und des ökumenischen Dialogs genannt, der hier seit vielen Jahren geführt wird. Schon am Anfang der 90-er Jahre sind hier viele Initiativen gegründet worden, von denen einige besonders zu erwähnen wären. Dies sind: Die Stiftung „Kreisau für Europäische Verständigung“, die Stiftung „Wroclaw-Dortmund“, die „Edith Stein-Gesellschaft“ und die „Polnische Sektion der Internationalen Bonhoeffer-Gesellschaft“. Dies waren alles ökumenische Initiativen, die Menschen zusammenführten und an denen Katholiken, Lutheraner, Orthodoxe sowie griechisch-katholische Christen, Baptisten und Juden teilgenommen haben.

Im Geiste des ökumenischen Klimas jener Zeit entstand 1995 eine weitere sehr interessante Initiative: Mitten im Stadtzentrum wurde das „Stadtviertel der Gegenseitigen Achtung“, bekannt auch als „Stadtviertel der Toleranz“, gegründet. Sie entstand in der Altstadt, wo in kleiner Entfernung voneinander eine evangelische, eine römisch-katholische, eine Orthodoxe Kirche und die jüdische Synagoge „Zum Weißen Storch“ stehen.

Wie ist es dazu gekommen? Initiator dieses außergewöhnlichen Projektes war Jerzy Kichler von der Jüdischen Gemeinde. In der evangelisch-lutherischen Kirchengemeinde wurde diese Idee von dem heutigen Bischof, Ryszard Bogusz gleich unterstützt. Zwar unterhielten die Breslauer Lutheraner schon seit Jahren

gute, ökumenische Kontakte mit ihren deutschen Glaubensgenossen sowie mit evangelischen Christen in anderen Ländern, doch dieses Projekt erweckte ihr großes Interesse. Die Zusammenarbeit begannen alle drei christlichen Kirchengemeinden sowie die jüdische Gemeinde an der Synagoge. Zuerst versuchten sich die Bewohner des Stadtviertels gegenseitig kennenlernen. So fanden also, aus Anlass religiöser Feste gegenseitige Besuche in Kirchen und der Synagoge statt, man begegnete sich zu gemeinsamen Andachten, organisierte Konzerte und unterstützte die sozial-diakonische Arbeit der einzelnen Gemeinden. Im Rahmen des Niederschlesisches Festival der Wissenschaft treffen sich jedes Jahr Hunderte von Stadtbewohnern, um an einem Spaziergang durch das Stadtviertel der gegenseitigen Achtung teilzunehmen, Kirchen und die Synagoge zu besichtigen und ökumenische Gespräche zu führen.

Nirgends in Polen – vielleicht sogar nirgends in Europa – gibt es ein ähnliches Phänomen. Nur in Breslau, in der Stadt des Dialogs, kam es zu einer so konkreten und langfristigen Zusammenarbeit zwischen den christlichen Kirchengemeinden und den Juden. Dies geschah auch dank der Unterstützung dieser Initiative durch den lutherischen Bischof Ryszard Bogusz, den römisch-katholischen Henryk Gulbinowicz und den orthodoxen Erzbischof Jeremias.

Die Bewohner des Stadtviertels nehmen oft an verschiedenen religiösen Festen teil, wichtig ist es, dass sie sich gegenseitig kennenlernen und sich auch mit den verschiedenen christlichen Traditionen sowie mit der Tradition der Juden bekannt machen.

Das größte Interesse erweckt in unserer Stadt das Projekt „Kinder eines Gottes“, in dessen Rahmen jede zwei Wochen Kinder verschiedenen Konfessionen in verschiedenen Kirchengemeinden und der Synagoge zusammenkommen, um mehr über den Glauben, die religiösen Sitten und die Traditionen der Nachbarn zu erfahren. In der evangelisch-lutherischen Gemeinde treffen sich die Kinder regelmäßig im Dezember, um u.a. Adventskränze zu flechten – eine Tradition die in Polen wenig bekannt ist.

Immer mehr Schüler aus Breslau und Umgebung erhielten in den vergangenen Jahren die Möglichkeit das multikulturelle und multikonfessionelle Stadtviertel, im Rahmen verschiedener Edukationsprojekte kennenzulernen und im Frühling d.J. startete im Stadtviertel, auf Anregung der Stadtbehörden, ein neuartiges Projekt, welches die Schüler aller fünften Klassen umfasst. Sie werden verpflichtet, zusammen mit ihren Lehrern und einem Stadtführer einmal im Jahr alle Gotteshäuser des Viertels zu besuchen. Es geht dabei vor allem um eine Begegnung mit den Vertretern aller christlichen Konfessionen so-

wie den Vertretern der jüdischen Gemeinde. Auf diese Weise unterstützen die Stadtbehörden die Idee der Toleranz und der gegenseitigen Achtung.

Der Diskussionskreis des Stadtviertels.
Stanisław Rybarczyk und V. Norbert
Oczkowski

Alle ökumenischen Aktivitäten des Stadtviertels fanden vom Anfang an die volle Unterstützung der Stadtbehörden sowie der Bürger der Stadt. Im Jahre 2002 wurde dem Stadtviertel der gegenseitigen Achtung, das damals Stadtviertel der vier Tempel genannt wurde, durch Vermittlung des Vereins zur Förderung Niederschlesiens, der Niederschlesische Schlüssel des Erfolgs verliehen.

Im Januar 2005 wurde im Stadtviertel eine formelle Struktur ins Leben gerufen: es entstand die Stiftung „des Stadtviertels der Gegenseitigen Achtung der Vier Konfessionen“. Gegründet wurde sie von allen christlichen Kirchengemeinden, von der Gemeinde der Breslauer Juden und sowie vom „Polnischen Rat der Christen und Juden“. Diese Stiftung setzt das – im Jahre 1995 begonnene Programm „Kinder eines Gottes“ – fort, indem dieses um weitere Initiativen erweitert wird. Das Programm fördert die interkulturelle Erziehung von Kindern, Jugendlichen und Erwachsenen durch persönliche Begegnungen, gemeinsame Arbeit und einen authentischen Dialog mit Vertretern verschiedener Kulturen, anderer Konfessionen sowie Religionen. Das Projekt „Kinder eines Gottes“ umfasst heute folgende Initiativen: Dialogworkshops – Begegnungen von Kindern der Grundschulen, Gymnasien und Lyzeen sowie Studenten und Senioren mit Vertretern aller im Stadtviertel tätigen Konfessionen. Diese Begegnungen sind immer mit der Besichtigung des Stadtviertels verbunden. An jüngere Schüler der Grundschule richtet sich das Programm „Kinderchen“. Dieses Projekt umfasst plastische Arbeiten, Musik, Theater- und Photographie-Workshops, deren Thematik von Zeit zu Zeit etwas geändert wird. Die Schüler der Mittelschu-

len nehmen am Stadtspiel „Bau die Gotteshäuser auf“ teil, das im Stadtviertel durchgeführt wird. Sie versuchen einige Aufgabe zu lösen, die mit verschiedenen Religionen und Konfessionen verbunden sind. Einer großen Popularität erfreut sich „der Diskussionskreis des Stadtviertels“ – zyklische Begegnungen an denen maßgebende Persönlichkeiten, Universitätsprofessoren, Geistliche und Künstler teilnehmen und Themen des interkulturellen Dialogs, der Kultur einzelner Konfessionen sowie nationaler Minderheiten diskutieren.

Einem breiten Publikum sind Podiumsdiskussionen unter einem gemeinsamen Titel „Der Weg zur Toleranz“ gewidmet. Als Gäste der Podiumsdiskussionen nahmen u.a. teil: Theologieprofessor Roman Rogowski, Mitglied des polnischen Parlaments Eugeniusz Czykwin, Bischof Jan Szarek, Erzbischof Alfons Nossol, Bischof Ryszard Bogusz, Jerzy Kichler und Aleksander Gleichgewicht – Vorsitzender der Jüdischen Gemeinde, sowie die bekannte Malerin Mira Żelichower-Aleksiu. Interessante Diskussionen wurden auch während der Seminare geführt, die gemeinsam mit der Bonhoeffer-Gesellschaft und der Evangelikalen Theologischen Hochschule organisiert wurden sowie während der wissenschaftlichen Konferenz die den zwei Heiligen, Kyrill und Medhodi, gewidmet war und die gemeinsam mit dem Institut für Geschichte der Universität Breslau vorbereitet wurde.

„Kinderchien“

Eine wichtige Rolle spielen im Stadtviertel hervorragende Chöre: der Chor der Synagoge zum Weißen Storch, der orthodoxe Chor „Oktoich“ und „Synaxis“, Cantores Minores Wratislavienses, der Chor der Pauliner-Gemeinde „Vita Nova“ sowie der Chor der evangelischen Gemeinde „Capella Ecumenica“ und der Weiblicher Kammerchor. Für die Bewohner der Stadt war auch eine Reihe von Konzerten, die mit kurzen Vorträgen höherer Geistlicher verbunden war und die den Titel „Bibel und Musik“ trug, sehr interessant.

Das Stadtviertel der gegenseitigen Achtung sowie andere Breslauer Initiativen sind Beispiel einer guten ökumenischen Zusammenarbeit verschiedener Religionen und Konfessionen. Ein Zeugnis dafür sind Denkmäler und Gedenktafeln, die an Dietrich Bonhoeffer, Edith Stein und Katharina Staritz erinnern.

Die, von der Stiftung „das Stadtviertel der Gegenseitigen Achtung der Vier Konfessionen“ geleistete Arbeit zugunsten des interreligiösen und interkulturellen Dialogs, sowie die Anstrengungen der, mit der Stiftung verbundenen Menschen, wurden im Jahre 2013 von der „Ökumenischen Toleranzstiftung“ in Warschau gewürdigt, die dem „Stadtviertel der Gegenseitigen Achtung“ die Medaille „Verdienter für Toleranz“ verliehen hat. Überreicht wurde sie von Józef Piniór an den Vorsitzenden des Stiftungsrates, Priester Aleksander Konachowicz, die Stiftungsratsmitglieder Jerzy Kichler und Janusz Witt, sowie an den langjährigen Vorsitzenden des Stiftungsvorstands Stanisław Rybarczyk.

Breslau ist eine Brückenstadt – eine Stadt, die auf Europa offen ist und die zugleich ihre multikulturelle und multikonfessionelle Geschichte nicht vergisst. Das bestätigt auch der Dialog, der im „Stadtviertel der Gegenseitigen Achtung“ geführt wird.

Ars Pro Fide

Den Impuls, eine Ausstellung zu organisieren, die Zusammenarbeit der Künstler und Handwerker mit drei christlichen Konfessionen – der katholischen, evangelisch-augsburgischen und orthodoxen – präsentieren würde, gab den Organisatoren – der Gesellschaft der Promotion Niederschlesiens – der nahende 46. Internationale Eucharistische Kongress in Breslau.

Die erste Ars Pro Fide-Ausstellung fand vom 23-25 Mai 1997 im Ausstellungszentrum Budexpo Wrocław, als Begleitveranstaltung des Eucharistie-Kongresses statt, der vom 25 Mai bis zum 1 Juni 1997 veranstaltet wurde und an dem der Heilige Vater Johannes Paul II teilgenommen hat. Feierlich eröffnet wurde die Art Pro Fide von Seiner Exzellenz, Kardinal Henryk Gulbinowicz,

dem Breslauer Metropoliten der römisch-katholischen Kirche, Seiner Exzellenz, Erzbischof Jeremias, dem Oberhaupt der Diözese Breslau-Stettin der polnischen Autokephalen Orthodoxen Kirche sowie Seiner Exzellenz Bischof Ryszard Bogusz, dem Oberhaupt der Breslauer Diözese der Evangelisch-Augsburgischen Kirche.

Die evangelische Exposition umfasste eine Ausstellung von Werken des Bildhauers Ryszard Zajęc, der mit der evangelischen Kirchengemeinde in Karpacz verbunden ist und der Raumformen schafft. Außerdem eine Foto-Ausstellung von Janusz Moniatowicz, die mit einer Ausstellung des evangelischen Schrifttums verbunden war. Der Ökumenische Chor aus Karpacz und der Chor der Kirchengemeinde Wang gaben Konzerte.

Ars Pro Fide Ausstellung. Von links: R. Chruścicki, B. Cybulski, vierter – bp R. Bogusz

Die zweite Ars Pro Fide - Ausstellung - „Kunst für den Glauben“ - wurde am 20 Juni 2000 im Breslauer Architekturmuseum eröffnet. An der Eröffnung nahmen dieselben hohen Geistlichen teil, die die Ausstellung des Jahres 1997 eröffnet hatten. Außerdem nahm an der Eröffnung diesmal auch Seine Exzellenz, Bischof Włodzimierz Juszczak, Diözesanbischof der Eparchie Breslau-Danzig der Griechisch-Katholischen Kirche teil. Neben der Darstellung der Errungenschaften der Künstler und Handwerker, die mit den vier christlichen Kirchen zusammenarbeiten, war auch ein Konzert der Sakralmusik in der evangelischen Kirche der Vorsehung Gottes, ein großes Ereignis dieser Ars Pro Fide-Edition.

Begegnung evangelischer Christen aus Ost und Mitteleuropa in Breslau. 4-6 Juli 2014

Bischof Ryszard
Bogusz

Einführung von Bischof Ryszard Bogusz – dem Gastgeber der Begegnung

Nach dem Fall des „Eisernen Vorhangs“ im Jahre 1989 öffneten sich für die Kirchen Mittel- und Osteuropas viele Türen. Im Jahre 1991 kam in Görlitz an der polnisch-deutschen Grenze eine Gruppe von Christen aus Deutschland, Polen und Tschechien zusammen, um Erfahrungen aus dem Gemeindeleben ihrer Länder auszutauschen. Die Teilnehmer der Begegnung nahmen an einem Gottesdienst teil – es fanden Konzerte und Diskussionsabende statt. Organisator dieser ersten Begegnung war die damalige Evangelische Kirche

der schlesischen Oberlausitz. Auf diese Weise haben Begegnungen begonnen, die dann jede zwei oder drei Jahre organisiert wurden und an denen Vertreter weiterer europäischer Länder – der Slowakei, Ungarns, Österreichs sowie der Landeskirchen Sachsens und Bayerns teilnahmen. Weitere Begegnungen fanden in Niesky, Wisla, dem Tschechischem Teschen, wiederum in Görlitz, dann in Prag, Bratislava und Dresden statt.

Ziel dieser Begegnungen lag darin, die gastgebende Kirche kennenzulernen, mit der Bibel zu arbeiten, an Musikabenden, sowie Diskussionen und Workshops teilzunehmen, die bestimmte Themen aus der grenzüberschreitenden Perspektive behandelten. Für alle Teilnehmer war es auch wichtig gemeinsam offene, ökumenische Gottesdienste erleben zu können.

Gastgeber der diesjährigen Begegnung, die in Breslau vom 4-6 Juli stattfindet, ist die Evangelisch-Augsburgische Kirche in Polen. Die Schirmherrschaft über diese Begegnung übernahm der Präsident der Republik Polen – Bronisław Komorowski.

Das Thema der Begegnung in Breslau heißt „Frei sein in Christus“ (Gal. 5,1), weil wir dadurch besonders stark den Zusammenbruch des Kommuni-

smus hervorheben wollen, der sich in diesem Jahr zum 25. Mal wiederholt, sowie auf die Rolle der christlichen Kirchen im Integrationsprozess der mittel- und osteuropäischen Staaten Europas hinweisen. Den Hauptvortrag hält Prof. Jerzy Buzek, eh. polnischer Ministerpräsident und Vorsitzender des Europäischen Parlaments in den Jahren 2009-2012. Das Programm der Begegnung sieht außerdem vor: Eine Nacht der offenen Kirchen aller Konfessionen, Podiumsdiskussionen und Workshops, Konzerte und Auftritte jugendlicher Musik- und Theatergruppen unter freiem Himmel aus Polen und dem Ausland. Integraler Teil der Begegnung wird die Zusammenkunft der Evangelischen Jugend sein. Geplant sind außerdem ein internationales Fußballturnier, ein besonderes Programm für unsere Jüngsten, Stadtbesichtigungen sowie eine Überraschung am Eröffnungsabend.

Zentraler Austragungsort der Begegnung ist die Jahrhunderthalle mit dem Breslauer Kongresszentrum, gelegen auf der großen Insel – einem zauberhaften Stadtwinkel Breslaus.

Sehr herzlich lade ich Sie nach Breslau zur Teilnahme an der „Begegnung der Christen von Mittel und Osteuropa“ ein. Lasst uns zusammen, „Frei in Christus“ feiern. Jeder von Ihnen wird etwas für sich finden.

Diejenigen, die mehr über unsere Konfession, Geschichte oder Kirchen erfahren wollen, finden alles unter www.luteranie.pl und www.naszaparafia.pl

Programm der Begegnung der Christen in Breslau (04-06 Juli 2014) (Die Organisatoren verwahren sich das Recht Programmänderungen einzuführen)

04.07.2014	Freitag
14.00-16.00	Stadtbesichtigung mit Fremdenführer
19.00	Feierliche Eröffnung der Christlichen Begegnungstage 2014 in der Jahrhunderthalle
21.00	Konzert des Sing- und Tanzensembles „Śląsk“
21.00-22.00	Konzert Mate.O
21.00-22.00	I Am second
21.00-22.00	Spielzone
22.30	Multimediale Präsentation am Springbrunnen der Jahrhunderthalle

- 05.07.2014 Sonnabend**
- 9.00-10.00 Begegnung der Bibelgruppen
- 9.00-17.00 Markt der Möglichkeiten in der Jahrhunderthalle
- 9.00-18.00 Programm für Kinder
- 10.00-17.00 Auftritt von Chören, Musik - und Theaterensembles
- 10.15-11.30 Präsentation der Geschichte der Begegnungen der Christen von Mittel - und Osteuropa
- 11.15-11.30 Podiumsdiskussionen: *Frauen der Reformation, Exulant, Diakonie, Frei sein in Christus*
- 10,15-11.45 Guten Tag, Breslau! Jugendlicher Tagesbeginn
- 11.00-15.00 Fußballturnier
12. 00-13.00 Drei Seminare: I - Pastor Marcin Konieczny, II - Pastor Sławek Sikora, III - Marcin Podzorski
- 12.00-13.00 Rolle der Kirchen im Integrationsprozess der Staaten von Mittel- und Osteuropa - Hauptvortrag von Prof. Jerzy Buzek
- 14.00-15.30 Feedback zum Hauptvortrag von Prof. Jerzy Buzek
- 14.00-15.30 Musikworkshop und Gesang
- 14.00-15.30 Zwischenkirchliche Partnerschaften der sozial-diakonischen Zusammenarbeit
- 14.00-15.30 Bischofsforum - Wo sind wir heute in Europa nach 25 Jahren Freiheit?
- 14.00-16.30 Besichtigung des Stadtviertels der gegenseitigen Achtung und ein Spaziergang durch das protestantische Breslau
- 14.00-16.30 Workshops: Theater, Tanz und plastische Arbeiten
- 14.00-16.30 Zone für Relax
- 17.00-18.30 Hauptgottesdienst mit Abendmahl, Predigt: Bischof Jerzy Samiec
- 20.00-21.30 Konzert des Ensembles TGD
- 20.00-24.00 Podiumsdiskussionen: *Geistigkeit in der Kultur, Ethik im Geschäft, Reformation und Freiheit, der konziliarische Prozess - 25 Jahre ökumenische Begegnungen in Europa*
- 20.00-24.00 Bonhoeffer - Workshop
- 20.00-24.00 Nacht der offenen Kirchen - Konzerte, Musikgruppen, Taizé - Gebet der Jugend

06.07.2014	Sonntag	Sonntag	06.07.2014
10.00	Gottesdienst in der Maria-Magdalenen – Kirche in Breslau	Gottesdienst in der Maria-Magdalenen – Kirche in Breslau	10.00
11.00	Gottesdienste in Schweidnitz (Świdnica), Jauer (Jawor), Liegnitz (Legnica), Groß-Wartenberg (Syców) und Pstrązna	Gottesdienste in Schweidnitz (Świdnica), Jauer (Jawor), Liegnitz (Legnica), Groß-Wartenberg (Syców) und Pstrązna	11.00

Wroclaw Agglomeration – Center for Ecumenical Initiatives and Collaboration of Different Denominations

Collaboration of ministers and the faithful of Lower Silesia after 1945

With the end of the Second World War a unique type of a „new opening“ happened in Lower Silesia region. A great majority of the people that inhabited this land was transferred to the Allied-occupied Germany in 1945-1949. Their place was taken by newcomers expelled from the eastern territories of the Second Polish Republic Poland. The banished population was predominantly of Lutheran and Catholic faiths. The coming Poles were mostly Catholics, but also Orthodox and Greek Catholics, Jews or, the least numerous among them, Evangelical Christians, who met their co-religionists among the native population that did not move to Germany. The natives were Polish-speaking descendants of the Slavs that were not Germanized throughout the ages of German colonization. They lived in the Milicz and Syców counties. Great-grandchildren of those people are still living among us.

The post-war reality was harsh. The churches were devastated by the war, there was a shortage of priests. The new, communist-imposed authorities whose political program promoted Atheism only made the situation worse.

Choir „Vita Nova“

Despite the severe conditions, different religions that were now active in the region never came in direct conflict with one another. The cooperation of the religious leaders was effective (e.g. the same churches were used by different denominations interchangeably). Thus, mutual respect between religions was established. The confirmation of a fruitful cooperation of Christian denominations in Lower Silesia came with the letter of Cardinal Henryk Gulbinowicz. In his letter from 15th April 1993 the cardinal addressed the Pope Saint John Paul II and asked the pontiff to appoint Wroclaw as the city where the next Eucharistic Congress will take place. Cardinal Gulbinowicz stressed the ecumenical dimension of this event. Since the beginning of his service as the metropolitan bishop of Wroclaw in 1975 he was an eager supporter of cooperation of Christians in Lower Silesia – a vision that gained him understanding and support of Evangelical, Orthodox and Greek Catholic Church ministers.

The effect of these actions was the growing awareness of the people of Lower Silesia that, notwithstanding the religious differences, all Christians should treat each other with respect and empathy. This approach was made apparent during 46th International Eucharistic Congress in Wroclaw (25th May -1st June 1997) and also throughout the stay of His Eminence, Patriarch Bartholomew I of Constantinople. The host of the meeting was His Eminence, Archbishop Jeremiah of Wroclaw and Szczecin of Polish Orthodox Church.

The exhibition *Ars Pro Fide*

For many years the number of civic initiatives embracing the ecumenical spirit has been rising. These initiatives are oriented on maintenance of cemeteries and places of worship as well as presentation of cultural heritage of different denominations. This ecumenical atmosphere is captured by the Lower Silesian project of „nights of the open churches” that began in 2010. Furthermore, presented below are two ecumenical initiatives upheld by non-governmental agencies: the Quarter of Mutual Respect of Four Denominations and *Ars Pro Fide*.

The attendees of the Central and Eastern Europe Meeting of Evangelical Christians will be welcomed with kindness by the people of Wroclaw agglomeration and of Lower Silesia, while the organizers of the meeting can be sure of the support of various Churches, local governments and non-governmental agencies.

District of Mutual Respect of Four Denominations

Wroclaw is often called by its nickname „the meeting place” and is known as the city of interpersonal and ecumenical dialogue, a dialogue that has been led for many years now. In the early 1990s Wroclaw was the place where many projects came to life, among them were: the Cross Foundation for the European Agreement, the Wroclaw–Dortmund Foundation, Edith Stein Society or the Polish section of International Dietrich Bonhoeffer Society.

All of these initiatives were deeply ecumenical in character, they united people of different religions: Catholics, Evangelical and Orthodox Christians, Baptists and Jews. In this ecumenical spirit a very interesting project was launched. In 1995 the Quarter of Mutual Respect, often called the Quarter of Tolerance, was established.

The Quarter was established in the Old Town area where the Evangelical-Lutheran, Roman Catholic and Orthodox churches and the Jewish synagogue stand in unison.

How was it possible for this project to emerge? The initiator was Jerzy Kilcher of Jewish community. From the Evangelical Christian’s side the initiative was supported by Bishop Ryszard Bogusz. Even though Wroclaw’s Evangelical Christians had had good ecumenical relations with their coreligionists from Germany and other countries for years, it was this project that captured their attention.

Soon the cooperation between Christian parishes and the Association of Jewish communities blossomed. The faithful that lived in the Quarter started to learn about each other. The churches and the synagogue welcomed people of different faiths at the time of religious holidays, the prayers were performed in unity, the choir concerts were held and the joint social and diaconal enterprises flourished.

During the annual Festival of Science in Lower Silesia hundreds of Wrocław's residents were visiting every church and the synagogue in the Quarter of Mutual Respect. These visits helped to shape the ecumenical dialogue. There is no doubt that the Quarter of Mutual Respect is a phenomenon never seen before in Poland, and perhaps even in the world. Only in Wrocław, the city of a dialogue, such a solid cooperation between Christian and Jewish religious communities can be observed. This was made possible because of the support given by Bishop Ryszard Bogusz – the head of the Lutheran Diocese of Wrocław, Cardinal Henryk Gulbinowicz – a Roman Catholic metropolitan bishop of Wrocław and Archbishop Jeremiasz, ordinary of Polish Orthodox Wrocław-Szczecin diocese.

The city officials and local residents have been avid supporters of the ecumenical dimension of the Quarter of Mutual Support. In 2002 via the Association for the Promotion of Lower Silesia a Lower Silesia Key of Success of Quarter of Mutual Respect was created.

From left: Jerzy Kichler, Bp Ryszard Bogusz, Card. Henryk Gulbinowicz, Abp Jeremiasz, Leon Kieres, Bogdan Cybulski

In January of 2005 the formal structure of Foundation of the Quarter of Mutual Respect was set up. It consists of all Christian parishes located there, the Jewish community and the Polish Council of Christians and Jews. The foundation continues the program introduced in the 1995 („Kids”) branching it out into other projects like „Children of the One God” which is widely known in the city and has been operating since 2005. This program became a part of the European Year of Intercultural Dialogue in Poland in 2008. The project unites people of different religions once in two weeks. Each time the venue of the meetings is a different parish or a synagogue. Because of the meetings people are able to get to know each other and to expand their knowledge on religious traditions of their neighbors.

The Evangelical parish in Wroclaw is a meeting place for children during the Advent. This is the time when the children learn to plait wreaths – a tradition little-known in Poland. The aim of these meetings is the intercultural education of children, youth and adults through their shared time, joined work and dialogue with representatives of other cultures coming from either different Christian denominations or other religions.

The local community living in the Quarter does not focus solely on participation in religious celebrations. For them the notions of understanding and appreciation of different Christian and Jewish traditions are also essential.

In the last couple of years a growing number of schoolchildren from Wroclaw and other cities have had an opportunity to come in contact with the culture of the Quarter during special educational classes. This spring, with an active support by Wroclaw’s officials, a novel project that involves pupils from the 5th grade was initiated. The children and their teachers are required to visit the temples in the Quarter and to meet with the representatives of all Christian Churches and the Jewish community. In this way, the authorities show their endorsement of the ideas of tolerance and respect.

In addition to the educational classes for children, the project „Children of the One God” included also the following enterprises:

The Dialogue Workshop – a project created for children and adolescents of elementary, middle and high schools as well as for students and seniors. The workshop includes meetings with representatives of all religious groups present in the Quarter as well as sightseeing tours of the area.

Workshop „Kids” involving the youngest children. The workshop includes classes on visual arts, music, theatre and photography, among others.

The first edition was launched by the Jewish community. The „Rebuild the Temples” game, organized by the Foundation, is aimed at teenagers. The area of the Quarter of Mutual Respect was the game’s field and the goal was to follow the instructions and tasks thematically connected with the religions present in the Quarter.

The Dialogue Workshop

In addition, the Quarter of Mutual Respect Lounge is a recurring set of meetings with renowned authorities in various fields, scholars, lecturers, ministers and artists – an event epitomizing the concept of intercultural dialogue. Discussion panels and workshops are dedicated to cultural heritage of religious denominations and religious minorities. One of the novel initiatives within the project are discussion panels known as „A Road to Tolerance” created for the general public.

The panels were attended by notable guests, for example: Rev. Roman Rogowski, MP Eugeniusz Czykwin, Bishop Jan Szarek, Archbishop Alfons Nossol, Bishop Ryszard Bogusz, the leaders of the Jewish community, Jerzy Kichler and Aleksander Gleichgewicht, and Mira Zelechower–Aleksiun, a renowned painter.

The discussion sessions co-organized by the Dietrich Bonhoeffer Society and Evangelical School of Theology were of special interest to the attendees. A frequented event was also an academic conference co-organized with the In-

stitute of History of the University of Wrocław and dedicated to Saints Cyril and Methodius.

A special role in the Quarter is played by its fabulous choirs: Choir of the White Stork Synagogue, Orthodox Christian choir „Oktoich” Wrocław Cathedral Choir „Synaxis”, Cantores Minores Wratislavienses, Choir „Vita Nova” associated with the parish of Paulin Fathers and Evangelical choir „Capella Ecu-
menica”. Wrocław’s residents were also interested in concerts and talks known as „Bible and Music” and organized in each of the temples.

Wrocław’s the Quarter of Mutual Respect and other, related initiatives can be regarded as an outstanding example of an ecumenical cooperation of different religions and denominations. In order to emphasize this fact the monuments and commemorative plaques dedicated to Evangelical theologian, Dietrich Bon-
hoffer, to Saint Edith Stein or Saint Katharin Staritz were built.

The great amount of work and dedication necessary for the promotion of interreligious and intercultural dialogue that has been done by the Quarter of Respect of Four Denominations Foundation was recognized in 2013 by Ecu-
menical Tolerance Foundation in Warsaw that honored it with the award of Merit for Tolerance.

The medal was given by Józef Pinior and it was received by the repre-
sentatives of the foundation: Rev. Aleksander Konachowicz – president of the Council of Founders, Jerzy Kilcher and Janusz Witt – the members of the afore-
mentioned council and Stanisław Rybarczyk – a longtime president of the founda-
tion’s management.

Wrocław is a city-bridge, a city open to Europe, a city remembering its rich, multi-ethnic, multi-cultural and multi-religious history and the dialogue that has been taking place in the Quarter of Mutual Respect proves it.

Ars Pro Fide

The 46th International Eucharistic Congress in Wrocław was an impulse that spurred the organization of the exhibition on the cooperation of artists and craftsmen representing Roman Catholic Church, Evangelical Church of the Augsburg Confession and Orthodox Church. The organizer of this event was the Association for the Promotion of Lower Silesia.

The first exhibition was held in the Center of Promotion Budexo Wrocław from 23rd May to 25th May 1997. It was a supporting event to the Eucharistic Congress, which took place from 25th May to 1st June 1997 with the participation of Holy Father, John Paul II.

From left: B. Cybulski, bp W. Juszcak, bp R. Bogusz, J. Król

The grand opening of *Ars Pro Fide* was conducted by His Eminence, Cardinal Henryk Gulbinowicz, Roman Catholic metropolitan bishop of Wrocław, His Excellency, Archbishop Jeremiah, Polish Orthodox Church ordinary of Wrocław-Szczecin diocese and His Excellency, Bishop Ryszard Bogusz, ordinary of Evangelical Church of the Augsburg Confession of Wrocław-Szczecin diocese.

The part of the exhibition prepared by Evangelical Church included a display on Evangelical parish in Karpacz prepared by Ryszard Zajac, a sculptor who creates spatial forms, a photographic exhibition by Janusz Moniatowicz

From left: Card. H. Gulbinowicz, bp W. Juszcak, bp R. Bogusz

and the presentation of literary works connected with the Evangelical Christian tradition. The performances by ecumenical choir and Wang Ensemble, both affiliated with the Evangelical parish in Karpacz, concluded the program.

The second edition of *Ars Pro Fide* „Art for Faith” was opened on 20th June 2000 at the Museum of Architecture in Wrocław. The grand opening was conducted by the same Church officials who opened the first edition of the project. At the inauguration they were joined by His Excellency, Bishop Włodzimierz Juszcak, Ukrainian-Greek Catholic ordinary of Wrocław-Gdansk eparchy.

In addition to presentation of accomplishments of artists and craftsmen from four Christian denominations, this edition of *Ars Pro Fide* was enriched by the concert of religious music held in Wrocław in the church of Divine Providence of Evangelical Church of the Augsburg Confession.

The Middle- and Eastern Europe Christian's Meeting in Wroclaw, 4th-6th July 2014

Bishop Ryszard
Bogusz

Introduction by Bishop Ryszard Bogusz – the host of the meeting

With the disappearance of the Iron Curtain in 1989 the Churches of Central-Eastern Europe gained new opportunities. In 1991 a group of Christians from Germany, Poland and Czech Republic met in Zgorzelec at the Polish-German border to share their experiences on the parish life in their respective communities. The group attended the church services, concerns and workshops. The organizer of the first meeting was the Evangelical Church of Silesian Upper Lusatia. This event marked the beginning of a series of meetings that now take place every two or three years.

As the time passed, the convention was joined by representatives of various denominations from other countries in Europe such as Hungary, Slovakia, and Austria as well as representatives of the Evangelical-Lutheran Church of Lower Saxony and the Evangelical-Lutheran Church of Bavaria. The subsequent meetings were held in Niesky (Germany), Wisła (Poland), Cesky Tesin (Czech Republic), Görlitz (Germany), Prague (Czech Republic), Bratislava (Slovakia), and Dresden (Germany). Their goal was to deepen the knowledge on the economic function of the Church, to study the Bible, to conduct workshops, discussion panels and musical events, to implement the cross-border European perspective as well as to offer an open-for-all participation in ecumenical religious services.

This year's meeting organized by Evangelical Church of the Augsburg Confession in Poland will take place on 4th to 6th July in Wroclaw. The convention has an honorary patronage bestowed by the President of the Republic of Poland, Bronislaw Komorowski. „Christ has made us free” is the main theme of the convention (Gal. 5.1). As the year 2014 marks the 25th anniversary of the fall of Communism, the meetings and workshops will emphasize the role of Christian Churches in the integration process of Central and Eastern European nations.

A guest lecture will be given by professor Jerzy Buzek, the former Prime Minister of the Republic of Poland and the President of the European Parliament for years 2009–2012. The program includes discussion panels, workshops, as well as a night event when the churches and museums of Wrocław will be open to attendees. The meeting offers also an open air musical and theatrical performances by various Polish and foreign artistic groups. In addition, „The Evangelical Youth Congress” will be an integral part of the convention.

The program includes also a football (soccer) tournament, a special program for children, sightseeing tours of Wrocław, and a pleasant surprise on an opening evening. The venue is the Wrocław Congress Center located in the Centennial Hall complex – a charming part of Wrocław situated on the Great Island.

You are cordially invited to „The Central and Eastern Europe Meeting of Evangelical Christians” in Wrocław. Let us be together, let us be „free in Christ” during this year’s convention. There will be a little something for everyone.

For those interested in exploring the ideas of our faith, its history and churches I recommend the following website: www.luteranie.pl and www.naszaparafia.pl

Program of the Central and Eastern Europe Evangelical Christians Meeting in Wrocław. 4th-6th July 2014

(The program is tentative and, if necessary, can be changed by the organizers)

04-07. 2014 Friday

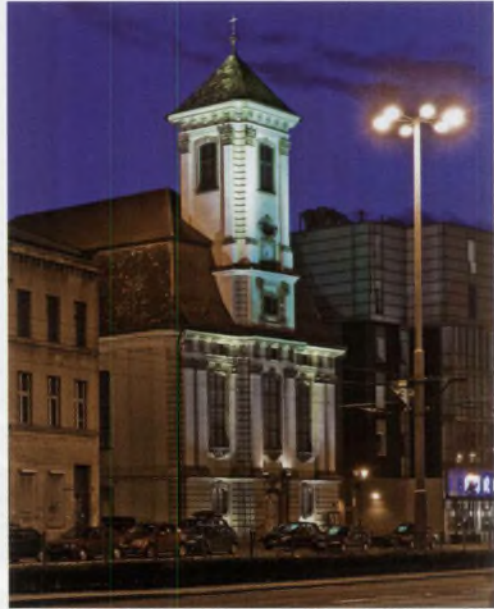
14.00-16.00	A guided sightseeing tour of Wrocław
19.00	The grand opening of the „2014 Evangelical Christians Meeting” in the Centennial Hall
21.00	Concert of folk band „Śląsk”
21.00-22.00	Concert of Mate.O
21.00-22.00	I Am second
21.00-22.00	The Game Time
22.30	Multimedia show at the fountain next to the Centennial Hall

- 05-07-2014 Saturday**
- 9.00-10.00 Meeting of the biblical groups
- 9.00-17.00 Miscellany market in the Centennial Hall
- 9.00-18.00 Program for children
- 10.00-17.00 Performances by choirs, musical and theatrical groups
- 10.15-11.30 Presentation on the history of Central and Eastern Europe Evangelical Christian Meetings
- 10.15-11.30 Discussion panels: *Women of the Reformation, Exulant, Diakonia, Free in Christ*
- 10.15-11.45 Good morning, Wrocław! Youthful start of the day
- 11.00-15.00 Football (soccer) tournament
- 12.00-13.00 Three seminars: I – Rev. Marcina Konieczny, II – Rev. Sławek Sikora, III – Marcin Podzorski
- 12.00-13.00 The Role of Churches in the Process of Integration of Central and Eastern European Countries – speaker: professor Jerzy Buzek
- 14.00-15.30 Feedback on professor Buzek’s speech
- 14.00-15.30 Music workshop
- 14.00-15.30 Forum: The partnership of the Churches in socio-diaconal matters
- 14.00-15.30 Forum of the Bishops: Our place in Europe after 25 years of freedom
- 14.00-16.30 Sightseeing tour of the Quarter of Four Denominations and a walk in protestant Wrocław
- 14.00-16.30 Theatre, dance and visual arts workshops
- 14.00-16.30 Free time
- 17.00-18.30 The main service with communion. Sermon by Bishop Jerzy Samiec
- 20.00-21.30 Concert of TGD band
- 20.00-24.00 Discussion panels: *Spirituality in culture, Business ethics, Reformation and freedom, Conciliation process – 25 years of European Ecumenical Meetings*
- 20.00-24.00 Bonhoeffer workshop
- 20.00-24.00 The night of the open churches—concerts, performances, the prayer of the youth from Taizé
- 06-07-2014 Sunday**
- 10.00 Service in Wrocław in Saint Mary Magdalene Church
- 11.00 Services in Świdnica, Jawor, Legnica, Syców and Pstrążna

Evangalische Gotteshäuser in der Breslauer Agglomeration

The evangelical churches in Wrocław agglomeration

Wrocław

1. Kościół Opatrzności Bożej z 1750 r. Do roku 1945 kalwiński Kościół Dworski (Wrocław, ul. Kazimierza Wielkiego 29).

Kirche der Vorsehung Gottes erbaut 1749. Bis 1945 reformierte Hofkirche. Breslau.

Church of Divine Providence built in 1750. Until 1945, a Calvinist Court Church.

Wrocław

2. Kościół św. Krzysztofa z XV wieku. Od 1993 r. jest siedzibą dolnośląskiej niemieckojęzycznej parafii ewangelicznej, obecnie służy także wiernym z Kościoła ewangelicko-reformowanego oraz anglikańskiego (Wrocław, pl. św. Krzysztofa 1).

Christophoruskirche aus dem XV Jh. Seit 1993 Sitz der deutschsprachigen evangelischen Kirchengemeinde. Heute dient sie auch den Gläubigen der evangelisch-reformierten Kirche sowie den Anglikanern. Breslau.

Church of St. Christopher from the 15th century. Since 1993 the church serves as the center of German-speaking Evangelical parish. Currently it is also used by the faithful of Evangelical Reformed Church and Anglican Church.

Wrocław

3. Kościół Pamiątkowy Króla Gustawa Adolfa z 1932 r. (Wrocław - Sępolno, ul. ks. Stanisława Brzóska 1).

Gustav-Adolf-Gedächtniskirche, erbaut 1932 Breslau-Zimpel.

Church commemorative to King Gustav Adolf built in 1932.

Oleśnica

4. Kościół Zbawiciela z 1695 r. Pierwotnie synagoga postawiona na początku XV w. Obecny kształt kościół uzyskał w wyniku przebudowy (Oleśnica, ul. Łużycka).

Erlöser-Kirche aus dem Jahre 1695. Errichtet als Synagoge am Anfang des XV Jh. Später umgebaut. Öls.

Church of the Savior from 1695. Initially a synagogue built in the beginning of the 15th century. The modern shape of the church is due to its rebuilding.

Syców

5. Kościół Zamkowy Apostołów Jana i Piotra z 1789 r. zaprojektowany przez Carla Gottharda Langhansa (Syców, pl. Królowej Jadwigi 3).

Schlosskirche zu St. Johannes und Petrus. Erbaut 1789. Projekt von Carl Gotthard Langhans. Groß-Wartenberg.

Castle Church of Apostles John and Peter from 1789 designed by Carl Gotthard Langhans.

Stara Huta

6. Kościół Zbawiciela z 1932 r. Kościół filialny parafii w Sycowie. Właśnie tu, na malowej dekoracji stropu, można zobaczyć Różę Lutra – symbol Reformacji i znak wielu Kościołów ewangelickich (Stara Huta 40, gmina Krośnice).

Erlöser-Kirche von 1932. Filialkirche der evangelischen Gemeinde in Groß-Wartenberg. Eben hier kann man an der Decke der Kirche die Lutherrose sehen – ein Symbol der Reformation und vieler evangelischen Kirchen. Neurode.

Church of the Savior built in 1932. A subsidiary parish church in Sycow. On the church's decorated ceiling one could see the Luther rose – a symbol of Reformation and a sign adopted by many Evangelical Churches.

Międzybórz

7. Kościół Krzyża Świętego. Jego początki sięgają 1491 r., kiedy powstała drewniana świątynia. Obecny kształt pochodzi z XVII wieku (Międzybórz, Rynek 1).

Heilige-Kreuz-Kirche. Errichtet bereits 1491 als Holzkirche. Heutiger Bau stammt aus dem XVII Jh. Neumittelwalde.

Church of the Holy Cross. It dates back to 1491 when the wooden temple was erected. The contemporary shape of the church was designed in the 17th century.

Brzeg

8. Kościół św. Łukasza z 1897 r. Dawny kościół staroluterski św. Łukasza Ewangelisty (Brzeg, ul. Władysława Łokietka 9). St. Lukas-Kirche. Errichtet 1897. Ehemalige alt-lutherische Kirche zu St. Lukadem Evangelisten. Brieg.

Church of Saint Luke from 1897, former Old-Lutheran church of Luke the Evangelist.

**Die wertvollsten evangelischen Gotteshäuser
in Niederschlesien**

The Most Precious Evangelical Churches in Lower Silesia

Świdnica

1. Kościół Pokoju Świętej Trójcy wzniesiony w latach 1656-1657 (Świdnica, pl. Pokoju 6).

Friedenskirche „Zur Heiligen Dreifaltigkeit“, errichtet in den Jahren 1656-1657. Schweidnitz.

Church of Peace of the Holy Trinity built in 1656-1657.

Jawor

2. Kościół Pokoju Ducha Świętego wzniesiony w latach 1654-1655 (Jawor, Park Pokoju 2).
Friedenskirche „Zum Heiligen Geist“ erbaut 1654-1655. Jauer.
Church of Peace of the Holy Spirit built in 1654-1655.

Karpacz

3. Kościół Górski Naszego Zbawiciela Wang. Drewniana świątynia zbudowana na przełomie XII i XIII wieku nad fiordem *Valdres* w Norwegii. W 1842 roku król pruski Fryderyk Wilhelm IV, który odkupił kościółek od Norwegów, podarował go hrabinie von Reden z Bukowca. Na jej polecenie w latach 1842-1844 przewieziony w częściach obiekt zmontowano na polanie w Karpaczu Górnym (Karpacz, ul. Na Śnieżkę 8).

Bergkirche „Unseres Erlösers-Wang“. Stabholzkirche, erbaut um die Wende des XII und XIII Jh. am Fjord *Valdres* in Norwegen. Der König Friedrich Wilhelm IV kaufte im Jahre 1842 die Kirche von den Norwegern und schenkte sie der Gräfin Reden aus Buchwald. Auf Anregung der Gräfin wurden die Holzteile nach Brückenberg gebracht und dort wurde die Kirche wieder aufgebaut. Krummhübel-Brückenberg.

The Mountain Church of Our Savior – Wang. A wooden temple built in 12th-13th centuries over the *Valdres* fjord in Norway. In 1842 the Prussian king Frederic William IV bought the church from the Norwegians and gave it as a gift for countess von Redden of Bukowiec.

In 1842-1844 the countess commended that the church was partitioned and relocated. The church was finally put together on a meadow in Karpacz.

Legnica

4. Kościół Marii Panny z 2 poł. XIV wieku (Legnica, pl. Mariacki 1).

Liebfrauenkirche aus der 2 Hälfte des XIV Jh. Liegnitz.

Church of Virgin Mary from the second half of the 14th century.

Cieplice – Jelenia Góra

5. Kościół Zbawiciela wzniesiony w latach 1774-1777 (Jelenia Góra-Cieplice, pl. Piastowski).

Erlöserkirche, erbaut in den Jahren 1774-1777. Hirschberg-Warmbrunn.

Church of the Savior built in 1774-1777.

Wałbrzych

6. Kościół Zbawiciela wzniesiony w latach 1785-1788 według projektu Carla Gottharda Langhansa (Wałbrzych, pl. Kościelny 4).

Erlöserkirche - erbaut 1785-1788, nach dem Entwurf von Carl Gotthard Langhans. Waldenburg.

Church of the Savior built in 1785-1788 according to the design by Carl Gotthard Langhans.

Lubań

7. Kościół Panny Marii z 1452 r. Dawny kościół cmentarny (Lubań, al. Kombatantów 2a).

Liebfrauenkirche von 1452. Ehemalige Friedhofskirche. Lauban.

Church of Virgin Mary from 1452. Former church by the cemetery.

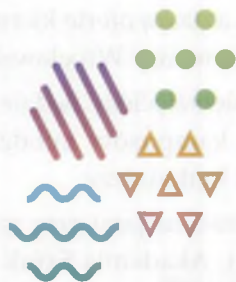
Opolnica

8. Neogotycki kościół Zbawiciela zbudowany w latach 1864-1865. Kościół filialny parafii w Kłodzku (Opolnica 19).

Neogotische Erlöserkirche – erbaut In den Jahren 1864-1865. Filialkirche der Gemeinde in Glatz, Giersdorf.

Neo-Gothic Church of the Savor built in 1864-1865. A subsidiary parish church in Kłodzko.

Aglomeracja Wrocławska

O Stowarzyszeniu Gmin i Powiatów Aglomeracji Wrocławskiej

Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Aglomeracji Wrocławskiej zostało powołane do życia 5 września 2013 roku. Utworzyło je 18 zainteresowanych współpracą gmin z obszaru Aglomeracji Wrocławskiej.

Członkowie Założyciele to gminy: Borów, Brzeg, Czernica, Długołęka, Jelcz-Laskowice, Jordanów Śląski, Kąty Wrocławskie, Krośnice, Prusice, Przeworno, Siechnice, Sobótka, Trzebnica, Wisznia Mała, Wołów, Wrocław, Zawonia, Żmigród. W kwietniu 2014 roku jako 19 członek dołączyła do Stowarzyszenia gmina miejska Oława.

Przewodniczącym Stowarzyszenia jest Rafał Dutkiewicz - Prezydent Wrocławia, Wiceprzewodniczącymi Stowarzyszenia: Wojciech Huczyński - Burmistrz Brzegu oraz Antoni Kopeć - Burmistrz Kątów Wrocławskich.

Działalność statutowa Stowarzyszenia realizowana jest przez Zarząd w składzie: Jacek Kowalski - Prezes, Marcin Dymalski i Dariusz Koprowski - Wiceprezesi oraz Aneta Kęska - Skarbnik.

Działania Stowarzyszenia

Uważamy, że najważniejsze jest to, jakie idee i pomysły zaszczepimy młodym ludziom, którzy będą je wprowadzać w życie - dlatego stawiamy na sze-

roko rozumianą edukację i sport, a naszą ofertę kierujemy przede wszystkim do dzieci i młodzieży z obszaru Aglomeracji Wrocławskiej.

Naszym głównym przedsięwzięciem będzie wybudowanie na terenie Aglomeracji Wrocławskiej sieci kampusów młodzieżowych - profilowanych centrów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży.

Współpracując z wieloma instytucjami przy realizacji zadań statutowych, m. in. ze związkami sportowymi, Akademią Sztuk Pięknych oraz samorządami z obszaru Aglomeracji organizujemy wypoczynek letni i zimowy dla dzieci uzdolnionych, a także Mistrzostwa Aglomeracji Wrocławskiej w piłce nożnej i koszykówce (MAW).

W 2014 roku w wydarzeniach organizowanych przez Stowarzyszenie udział weźmie ponad 2500 dzieci i młodzieży.

Wspólnie z naszym partnerem Instytutem Rozwoju Terytorialnego podejmuje również inicjatywy w zakresie rozwoju infrastruktury służącej celom społecznym takie jak koordynowanie powstania spójnej sieci tras rowerowych na terenie Aglomeracji, opracowanie dla całej Aglomeracji informacji turystycznej, czy też wypracowanie modelu zarządzania przedszkolami.

Wspieramy samorząd w realizowaniu zadań z zakresu zagospodarowania przestrzennego, wykraczających poza granice administracyjne jednostki samorządu terytorialnego.

Jesteśmy przekonani, że Stowarzyszenie będzie skuteczną platformą dla realizacji istotnych działań i projektów, które pozwolą podnieść jakość infrastruktury zarówno społecznej jak i technicznej na terenie Aglomeracji Wrocławskiej, co istotnie wpłynie na polepszenie warunków życia jej mieszkańców.

Zarząd Stowarzyszenia Gmin
i Powiatów Aglomeracji Wrocławskiej

**Stowarzyszenie Gmin i Powiatów
Aglomeracji Wrocławskiej**

ul. Gabrieli Zapolskiej 4 lok. 131
50-032 Wrocław

biuro@aglomeracja.wroclaw.pl
www.aglomeracja.wroclaw.pl

+48 71 777 89 10
KRS: 0000476062 NIP: 8971792002

- kościoły ewangelickie na terenie Aglomeracji Wrocławskiej
- kościoły ewangelickie

Wydawca:

Stowarzyszenie
Gmin i Powiatów
Aglomeracji Wrocławskiej

ul. Gabrieli Zapolskiej 4 lok. 131
50-032 Wrocław
www.aglomeracja.wroclaw.pl

Partnerzy:

Stowarzyszenie na Rzecz Promocji
Dolnego Śląska

Fundacja Dzielnica Wzajemnego
Szacunku Czterech Wyznań